

— Текст. дані (станом на: 27.10.2009). — Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/5397/>.

7. Корнетов Г.Б. История педагогики за рубежом с древнейших времен до начала XXI века: [монография] / Г. Б. Корнетов. — М.: АСОУ, 2013. — 436 с.

8. Краснобаєва-Чорна Ж.В. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови / Ж. В. Краснобаєва-Чорна // Лінгвістичні студії. — 2011. — Вип. 22. — С. 289–298.

9. Стельмахович М. Народна педагогіка / М. Стельмахович. — К.: Радянська школа, 1985. — 310 с.

10. Янів В. Українська вдача і наш виховний ідеал / В. Янів // Визвольний шлях. — 1969. — №7–8. — С. 806–816.

УДК 811.111

Артеменко А.І.

старший викладач кафедри іноземних мов факультету маркетингу

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ІНТЕНСИФІКАТОРИ ПЕРЕПИТУВАНЬ В АНГЛІЙСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ ДИСКУРСАХ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Міжкультурна комунікація — це необхідність для сучасного людства. Усім відомо, що існує вербальна і невербальна комунікація. Вербальна, тобто словесна комунікація, притаманна тільки людям. Вербальна комунікація морфологічного наповнення не є актуальною на сучасному етапі розвитку культурних комунікацій. У процесі комунікації мовці повинні враховувати прагматику дискурсу. Прагматизм притаманний дискурсам різних мов. Зазначимо, що він також притаманний англійському та українському дискурсам. У дискурсах міжкультурних комунікацій вживаються різні прагматичні засоби. Одним із прагматичних засобів є перепитування. Перепитування як особливий тип висловлювань актуалізується в процесі міжкультурної комунікації з різною інтенсивністю. Ця особливість перепитувань зумовлена насамперед тим, що під час культурної комунікації мовці не лише передають і отримують певну інформацію, але і впливають один на одного з різною інтенсивністю. Вказаний вплив здійснюється завдяки постійній зміні експресивності перепитувань, яка досягається за рахунок варіювання інтенсивності їхньої вимови. Для підсилення комунікативної значущості перепитувань мовець змушений інтенсифікувати їх. Питання інтенсифікації перепитувань, їх ролі і місця в дискурсі міжкультурної комунікації ще остаточно недосліджене.

Зазначимо, що проблема засобів вираження категорії інтенсивності досліджується багатьма лінгвістами. Проте, до цього часу не спостерігається чіткого кореспондування понять «інтенсивність» та «інтенсифікація». Підкреслимо, що під інтенсивністю іноді розуміється напруга ознаки різного ступеня. У різних семантичних полях відбувається підвищення чи послаблення інтенсивності відмінних за своїм характером ознак. Інтенсифікація ж у

лінгвістичному плані виступає засобом вираження більш сильної й напруженої ознаки, що зумовлює її додаткові кількісні характеристики [16].

Інтенсифікація визначається як мовне вираження, якому притаманні різнополярні збільшення чи зменшення [19]. Під категорією інтенсивності розуміють «семантичну категорію, суть якої полягає у вираженні ступеня вияву ознаки, а також у логічному виділенні, акцентуації окремих частин висловлення» [22]. Інтенсивність розглядається як поняттєва категорія, яка служить для відображення градацій у ступені вияву ознаки і виражається засобами різних мовних рівнів [17]. Виходячи із внутрішньої форми слова і враховуючи комунікативне навантаження різних підсилювальних [18] або акцентуючих засобів у мовленні, вважається доцільним і правомірним розглядати підсилення як комунікативно-прагматичну категорію, призначену для збільшення логіко-модальної дієвості перепитувань, підвищення впливової сили сказаного на реципієнта. Підсилення є суттєвою характеристикою мовлення [20].

Говорячи про інтенсифікацію перепитувань, зауважимо, що вона виступає у ролі засобу зміни ступеня їхньої експресивності.

Питання про зв'язок і співвідношення інтенсифікації й експресивності перепитувань є непростим. Виходячи з наявних визначень експресивності [4, 9, 23], можна сказати, що ця лінгвістична характеристика відображає адекватне оптимальне цілеспрямоване донесення до слухачів змістової модальності й емоційності складової повідомлення, вплив мовлення на слухача за допомогою лексичних, синтаксичних та фонетичних засобів. Під експресивністю як категорією комунікативного плану, розуміється оформлена експліцитним чи повідомлена імпліцитним способом властивість мовних засобів здійснювати образно-виражальну функцію під час передачі денотативного значення в парадигматичному та синтагматичному плані. Діапазон трактувань експресивності досить широкий: від визначення як суми деяких складових (інтенсивності, образності, оцінності) до знака рівняння з інтенсивністю [16].

Під експресивністю також розуміється підсилення сигналу про схвалення / несхвалення існуючого стану справ з боку мовця і сприйняття [12].

Відмітимо, що експресивність є універсальним підсилювачем виразності під час передачі почуття мовця [21].

Розмежовуючи поняття інтенсивності й експресивності, І.І. Туранський, підходить до експресивності як ознаки, а до інтенсивності — як до ознаки ознаки, її характеристики, відстоюючи думку, що, експресивність — це якісний бік мовлення, а інтенсивність — кількісна характеристика [26; 12].

Узагальнення запропонованих поглядів дозволяє кваліфікувати експресивність як таку якість перепитувань, яка передає їх зміст з підвищеною інтенсивністю, виражаючи внутрішній світ мовця, емоційно чи логічно посилюючи відповідне перепитування. У деяких працях, які присвячено аналізу явища інтенсифікації, тією чи іншою мірою порушено питання про його зв'язок із такими поняттями, як «емоційність», «оцінювання», «підсилювання». Лексичні засоби вираження категорії інтенсивності використовуються для підсилення того чи іншого слова в тексті, для вираження емоційного настрою мовця, а також його емоційно-оцінювального ставлення до підсилюваного слова [6].

Інтенсифікація перепитувань досягається низкою мовних засобів, «які сигналізують про ту чи іншу позицію на шкалі інтенсивності вище ординарного рівня інтенсивності» [9]. У багатьох працях використовують різні терміни щодо визначення трактування цих засобів. Зокрема, інтенсифікатор — термін, який вживається у певних граматичних класифікаціях слів, що належать до класу прислівників, що дають ефект підвищення чи пониження значення іншого елемента у реченні. Проте термін «інтенсифікатор» не відноситься лише до засобу підсилення, за допомогою якого здійснюється інтенсифікація [9].

В окремих працях лексичні одиниці, які передають значення інтенсивності, розподіляються на дві групи: слова-підсилювачі (інтенсиви та інтенсифікатори), семантика яких повністю орієнтована на передачу значення інтенсивності, та інтенсифікатори, які називають певну ознаку й містять вказівку на високий ступінь наявності цієї ознаки, тобто мають «внутрішній інтенсив». Розрізняються експліцитні підсилювачі, або інтенсифікатори, й імпліцитні засоби вираження інтенсивності, або інтенсиви. Засобом створення інтенсиву є інтенсифікатор. Таким чином, зважаючи на викладене вище, мовні засоби, за допомогою яких здійснюється інтенсифікація перепитувань, називатимемо інтенсифікаторами [11].

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити вплив інтенсифікаторів на значущість перепитувань в англійському та українському дискурсах. Відзначимо, що кінцевою метою мовлення як особливого виду діяльності мовця є певний вплив на співрозмовника. Він полягає у впливі на свідомість та буття адресата (поведінка, спосіб життя, форми діяльності і т.ін.) [7]. Міжкультурна комунікація здійснюється у різних ситуаціях, наповнених «людськими емоціями і пристрастями» [14, 15]. Живе слово поєднує у собі передачу інформації з можливими емоціями, оцінками, включеними до змісту мовлення й орієнтованими на конкретного партнера.

Враховуючи класифікацію інтенсифікаторів раціональної оцінки [21], ми розділяємо перепитування на:

а) перепитування, що акцентують увагу адресата на об'єктивності / істинності інформації:

Rosie: I don't know how they expect farmers to work WPA. When you leave to go work for them you aren't doing anything for your land.

*Gant: **What land, Rosie?** All our topsoil is probably halfway across the country by now.*

Rosie: So what are you and will doing out there on the tractor every day? You know you have to work it to keep it all from going. [Henley: 86]

У даному діалозі перепитування *What land?* містить інтенсифікатор *Rosie*, який допомагає вказати на достовірність інформації.

б) перепитування, які акцентують увагу адресата на значущості інформації:

Gant: The usual. Some rumors about a WPA job with the Santa Fe. Building a bridge in the Cimarron River Valley.

*Molly: **Just rumors?***

Gant: No. This one seems to be happening. I went over to the WPA office. [Henley: 86]

У даній діалогічній єдності інтенсифікатором перепитування виступає *just*, який допомагає співбесідникові вказати на значущість інформації.

Відмітимо, що інтенсифікаторами перепитів можуть бути:

- вигуки:

Big Daddy: I'm going to cut loose and have what is it they call it have me a — ball!

Brick: A ball, huh?

Big Daddy: That's right, a ball, a ball! Hell — I slept with Big Mama till, let's see, five years ago, till I was sixty and she was fifty-eight, and never even liked her, never did! [T. Williams: 95]

У даному діалозі інтенсифікатором перепитування, який вжито в другій репліці цього діалогу, виступають два засоби: неозначений артикль *a* і вигук *huh*, які підсилюють значущість перепитування, що уточнює інформацію, але разом з тим виражає здивування.

- артикли:

Brooks: What about a beer?

Richard: A what?

Eddie: A beer? [J. Levy: 100]

Тут інтенсифікатором перепитування *what?* виступає неозначений артикль *a*, який посилює прагматичне значення перепитування.

- займенники:

Grete: Mr. Waxman, this is all in your imagination.

Jonathan: My imagination?! I'm imagining this?! I'm imagining you've been attacking me from the word go?

Grete: Mr. Waxman! [D. Margulies: 357]

Внутрішній інтенсифікатор *my* вказує на значущість перепитування.

Will: I don't know anyone that enjoys it.

Rosie: (Entering from hall way). Enjoys what?

Will: Throwing up. [B. Henley: 821]

Перепитування *enjoys?* містить інтенсифікатор *what*, виражений питальним займенником.

Інтенсифікатори перепитувань поділяються нами на зовнішні і внутрішні. Зовнішні інтенсифікатори — це такі, які можуть бути виражені питальним, стверджувальним чи заперечним реченням, а також словосполученнями [10].

У наступному діалозі інтенсифікатор *She has her own chape!?* виражено стверджувальним реченням:

Butter: Oh, yes. She asked to be informed just as soon as you arrived. (He opens the small door which is the drestplate of a suit of armor and picks up the telephone which is bidden there Chape), please.

Patrick: Chape? She has her own chape!?

Butter: Oh, good morning, Padre. Would you kindly inform. [Simon 1979: 13]

У наступному діалозі інтенсифікатором перепиту *God?* виступає загальне питання *Are you trying to tell me that you've God?*, яке підсилює значущість перепитування в даній репліці:

Lipton: Conceive it, Joe. Get the words out, who, Joe? Who am I trying to tell you who am I? God?

*Joe: **God? Are you trying to tell me that you've God?***

Lipton: Who? ... God? God? Is that what you thought? That I was going to say I was God? My God, that I never figured on. Nothing personal, but that's really crazy. Why? Do I look like God? Would God wear a filthy Robert Hall raincoat and a pair of leaky Hush Puppies? In the winter? Would God wear glasses? I mean, if anyone's going to have good eyes, it's going to be God. He's the one who gave them out... No, Joe, I'm sorry to disappoint you, but I am not God. [Simon: 502-503]

А цей діалог показує, що інтенсифікатором перепитування *comic?* слугує спеціальне запитання, що вживається для конкретизації інформації:

Tramp: You miss the whole point, sir. This is not some sort of cheap thrill. It's a rich tuptean. Filled with social implications. A drama not dragic, but ironical in view of it's comic features.

*Writer: **Comic? What's comic about it?***

Tramp: I blow up my cheeks and bulge my eyes out. Yell for help in a high squeaky voice. Sounds like a pig squealing. I'm the only one on the waterfront who can do it. [Simon: 442]

А в наступному діалозі інтенсифікатор перепитування *I don't know* виражено заперечним реченням:

Fanny: Well, Martha, her daughter, married Teck de Brancovis. Count de Brencovic. He was fancy when she married him. Not so fancy now, I suspect. You know what I mean, the way they are in Europe. Well, they've here.

Sara: What's David like now? I.

*Fanny: **Like? Like? I don't know.** He's a lawyer. You know that. Papa's firm. He's never married. You know Chat too. [Hellman: 247]*

Внутрішні інтенсифікатори в основному передаються як самостійними, так і службовими частинами мови. У наступному діалозі інтенсифікатором перепитування *young?* є особовий займенник *me*, який підсилює інтенцію даного перепитування:

Addie: You look pretty this evening, Miss Birdie, and young.

*Birdie (laughing): **Me, young?** (Turns back to Cal.) Maybe you better find Simon and tell him to do it himself... [Hellman: 152]*

Внутрішнє перепитування *sure?* в наступному діалозі показує значущість *would you?*:

Patty: (She's obviously enchanted). Would you like to?

*Don: **Sure, would you?***

Patty: I'd love it. I adore cooking and I rarely get a chance to cook for a man. My rommate's a girl.

Don (amused): I'm relieved to hear it. [Herbert: 636]

В українському дискурсі стверджувальні речення також можуть бути інтенсифікаторами перепитувань.

— *Ти хочеш сказати, що він завтра буде в нас обідати?* — сказала Леся.

— ***Завтра?** ...* — Валентин зам'явся. — *І буде, і не буде. Завтра ж, Лесічко, неділя, і значить...*

— *Що значить?* [Хвильовий: 51]

У цьому діалогічному дискурсі інтенсифікатором перепитування *завтра?* являється стверджувальне неповне речення *І буде, і не буде*. Цей інтенсифікатор посилює прагматичну значущість перепитування, конкретизуючи його прагматичний зміст.

Дослідження показує, що інтенсифікатори перепитувань в українському дискурсі також вживаються з інтенцією посилення внутрішніх почуттів мовця:

— *Пробачте, але я не вас питаю, я звертаюсь до товаришки Лесі.*

— *До Лесі?* — *заметушився Бродський* — ***Будь-ласка!***

— *Лесічко, чого ж ти мовчиш? Ну скажи ж товаришу!*

— *Товаришка Леся, мабуть, і не думає мовчати!* — *заперечив ревізор. І знову іронічно подивився на Бродського.* — *Це ж ви їй не даєте говорити.* [Хвильовий: 56]

У цьому діалозі перепитування *до Лесі?* виражає страх. Бродський боїться, що Леся може сказати щось погане про нього, і разом з тим вживає перепитування з тією метою, щоб попросити її не говорити нічого поганого про нього. А інтенсифікатор *Будь-ласка!* допомагає передати хвилювання мовця.

В українському дискурсі інтенсифікатори перепитувань можуть вживатися з метою посилення конкретизації відповідної інформації.

В наступному діалозі:

— *Я не бачу їхніх слідів.*

— ***Не бачите? Зате я бачу.*** *Погляньте-но сюди. Бачите, там, де трава прибита.*

— *Ні.* [М.Р.:121]

Інтенсифікатори в українському дискурсі можуть також вживатися для того, щоб допомогти перепитуванню заповнити комунікативну паузу і одночасно посилити внутрішні почуття мовця:

— *Ви — щаслива жінка?* — *несподівано запитав він.*

— ***Я? Чи щаслива? Не задумувалась.***

— *Не задумувалась? Гм... А коли ж ви збираєтесь бути щасливою? В яку епоху? Треба звідувати щастя в ту епоху, в яку живеш?* [Гуцало: 221]

Інтенсифікатор *Не задумувалась* допомагає перепитуванням *Я? Чи щаслива?* заповнити комунікативну паузу і показати, що співрозмовниця засмучена.

В українському дискурсі як і в англійському інтенсифікатори допомагають перепитуванню уточнити відповідну інформацію:

— *До речі: знаєте хто хороводить по часті устроювання комуни?*

— ***Хто ж такий?*** — *поцікавився Степан Трохимович, попихкуючи димком у свіже повітря бадьорого осіннього ранку.*

— *Та той же таки Кліщ!* — *Онучка так подивився зверху вниз на низенького коваля, наче він, Онучка, буквально нічого не второпав...* [Хвильовий: 112]

Як бачимо, інтенсифікатори, які можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми, є важливим засобом для підсилення значущості перепитувань і допомагають більш конкретно визначити мету, з якою вживаються перепитування.

Зазначимо, що досліджуючи частотність вживання інтенсифікаторів у мовленні, нами було виявлено, що серед внутрішніх інтенсифікаторів частіше всього вживаються займенникові (40%), після займенникових інтенсифікаторів частіше всього вживаються інтенсифікатори, які виражаються артиклями (35%), і останнє місце за частотністю вживання займають вигуки (25%). Серед зовнішніх перепитувань в однаковій мірі вживаються стверджувальні і запитальні речення (35%), заперечні речення вживаються в 30% випадків.

Було показано, що інтенсифікація перепитувань забезпечує вирішення прагматичних завдань міжкультурної комунікації по лінії вираження мотивації мовленнєвого акту, його виду, дії ефекту та іншої інформації. Введення інтенсифікаторів перепитувань зумовлене суб'єктивним чинником — наміром мовця вплинути на співрозмовника з більшою інтенсивністю. Використання інтенсифікаторів допомагає співрозмовнику визначити, на яких елементах висловлення варто зосередити увагу.

У результаті спостережень за діалогічним мовленням міжкультурної комунікації встановлено два типи інтенсифікованих перепитувань: ті, що акцентують увагу на достовірності (істинності) інформації, та ті, що вказують на її значущість. Тут у ролі інтенсифікаторів виступають переважно вигуки, неозначений артикль, питальні займенники, стверджувальні речення та речення із загальним або спеціальним питанням.

Розглянуті і проаналізовані вище основні теоретичні положення і результати досліджень з проблеми інтенсифікації перепитувань показують необхідність більш глибокого дослідження специфіки їх прагматичної організації в міжкультурній комунікації.

Література

1. Акуленко В.В. Типология прилагательных русского языка, выражающих интенсивность признака // Русское языкознание. — 1987. — Вып. 14. — С. 82–89.
2. Барабанщикова О.Ю. Перепит як стимулятор розвитку діалогу // Проблеми зіставної семантики — К.: Київський державний лінгвістичний університет, 1999. — С. 355–357.
3. Боброва Е.Л., Гуляев Ю.А., Смирнова К.В., Хлебникова И.Б. Основные структурные особенности английской диалогической речи // Учен. зап. Моск. гос. пед. ин-та им. Н.К. Крупской. — 1970. — Т. 268, вып. 27. — С. 157–213.
4. Бровченко Т.О. Інтонанційні засоби мовної експресивності // Мовознавство. — 1989. — №2. — С. 49–55.
5. Бузаров В.В. Некоторые аспекты взаимодействия грамматики говорящего и слушающего в английской диалогической речи. / Учебное пособие / Пятигорск. гос. пед. институт иностр. яз. — Пятигорск, 1988. — 117 с.
6. Гаврилова И.П. Прагма-семантические особенности функционирования переспроса во французском диалогическом тексте: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04. — М., 1992. — 26 с.
7. Гак В.Г. Повторная номинация и её стилистическое использование // Вопросы французской философии / Сб. науч. тр. МГПИ им. Ленина. — М.: Наука, 1972. — Вып. 1 — С. 123–136.

8. Дужик Н.С. Повтор як стилетворчий засіб орнаментальної прози // Мовознавство. — К., 1994. — №4–5. — С. 57–61.

9. Засекін С.В. Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного тексту; когнітивний та прагматичний аспекти. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / КНЛУ. — К., 2001. — 20 с.

10. Застровская С.А. Взаимодействие семантики и прагматики вопросительного предложения в современном немецком языке: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. — 1987. — 197 с.

11. Зернецкий П.В. Повторная коммуникативная номинация в современном английском языке: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. — М., 1983. — 225 с.

12. Змиевская А.Т. Лингвостилистические особенности дистантного повтора и его роль в организации текста: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / МГПИИЯ им. М. Тореза. — М., 1978. — 24 с.

13. Кикоть Е.Ю. Интенсификаторы рациональной оценки в языке научной прозы // Філологія і культура: Зб. наукових праць / Націон. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 1996. — С. 88–92.

14. Комина Н.А. Систематика коммуникативно-прагматических типов высказывания // Прагматические аспекты функционирования языка. — Барнаул, 1983. — С. 93–101.

15. Крысин Л.П., Лагутин В.И. Прагмалингвистический аспект исследования вопросительных предложений // Структурно-семантические и прикладные исследования: Литвуз. сб. — Кишинёв: Штиинца, 1990. — С. 87–91.

16. Кубрякова Е.С. Номинативный аспект речевой деятельности. — М.: Наука, 1986. — 158 с.

17. Куликова В.Г. Структура спонукальних мовленнєвих актів сучасної французької мови (комунікативно-прагматичний аспект) Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / КНЛУ — К., 2001. — 19 с.

Бедько І.В.

викладач кафедри бізнес-лінгвістики

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ВЕРБАЛЬНО-ГРАФІЧНІ СИСТЕМИ У РОЗВИТКУ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

***Анотація.** Стаття присвячується проблемам навчання іноземців української мови як іноземної в українському виші. Автором розглядається застосування методу вербально-графічних систем у практиці навчання іноземних студентів іноземної мови як стратегія успішного використання мови, що вивчається, як засіб отримання навичок у міжкультурній комунікації.*

***Abstract.** This article is devoted to the problems of teaching Ukrainian as a foreign language in the Ukrainian university. The author considers the application of the method of verbal-graphic systems in the practice of teaching foreign language to foreign students as a strategy for the successful use of the language as a means of a receipt of skills is in cross-cultural communication.*

***Ключові слова:** міжкультурна комунікація, українська мова як іноземна, вербально-графічні системи, іноземні студенти.*